

Душан Достанић

ЕВРОПА И ЕУ: ПОГЛЕД ПОЛИТИЧАРА И ПОГЛЕД ЕКОНОМИСТЕ

*Вацлав Клаус, Европа и ЕУ:
Поглед политичара и поглед економисте, Службени гласник, Београд, 2010, 250. стр.*

Пред нама је још једно дело из пера Вацлава Клауса – професора, економисте, политичара и иностраног члана САНУ. За Клауса се може рећи да је један од ретких политичара са карактером и критички интелектуалац који се не плаши да у доба „демократске досаде“ заузме чврст став у вези са актуелним питањима, чак и онда када га то доводи у конфликт са хорским гласовима већине. Књига *Европа и ЕУ* представља избор Клаусових говора и чланка објављених од 1993. до 2009. године, изречених у разним приликама, у земљи и иностранству и објављених у чешким и страним часописима, у протеклих шеснаест година. Током тог периода Клаус је био председник Владе, председник Парламента и председник Републике, али и опозициони политичар на челу Грађанско-демократске партије (ODS). У овом периоду догодиле су се значајне промене у Чешкој, али ова књига такође показује да је могуће бити успешан политичар у бурним и нестабилним временима, а не мењати своје темељне ставове, не трговати националним интересима, нити се повијати пред страним условљавањима. Тако се кроз књигу може пратити Клаусова политика током протеклих шеснаест година.

Тежишна тачка Клаусове књиге је на првом месту његов еврореализам. Вацлав Клаус није евроскептик иако га многи тако називају. Он подржава европске интеграције и не сумња у европски пут

своје земље. „Делимо исте европске вредности као и наши западни суседи и заједно са њима верујемо у значење, значај и позитиван утицај процеса европске интеграције“ (стр. 35). Међутим, иако прихвата европску интеграцију Клаус то уједињење не посматра као техничко или разумско већ као политичко питање поводом кога могу постојати различите идеје, визије и предлози о којима треба дискутовати. Зато упозорава да настојање Чешке да постане чланица Европске уније не сме бити претворено у хистеричан политички циљ, коме се мора жртвовати све остало, без обзира на цену.

Клаус нема поверења према бриселској бирократији (еврократама како их назива) као ни према стварању европске федералистичке супердржаве. Такође упозорава на разлику између Европе и европских институција као и разлику између интеграције и унификације. Укидање препрека и баријера међу европским државама је једна ствар, а хомогенизација нешто сасма друго. Он инсистира на томе да Европска унија није једнако Европа, а критички приступ интеграцијама већим доказом европејства него сервилно клањање Бриселу. „Тврђава Европа“ која треба да буде снажнија, већа и интегрисанија само да би могла конкурисати Америци и Азији у борби за доминацију није Клаусов идеал. Сама европска интеграција не би требала да постане циљ по себи или замени друге циљеве. Зато аутор тврди да Чешка, ако треба да постане део Европе, она то мора да постане као самосвојна политичка целина. Као и за Томаша Масарика за Клауса је Европа јединство у разликама, и то јединство које не захтева унификацију. Европа тражи хармонију између аутономистичких и централистичких сила.

На тој линији Клас на више места поставља мање или више непријатна питања везана за институције Европске уније и њену политику. Он захтева институције које повећавају слободу људи који живе у Европи, а не које желе да руководе или контролишу и намећу своје визије и вредности односно намећу сопствене партикуларне интересе занемарујући опште.

Интересантно је да је Клаус још 1995. упозоравао да нису испуњени услови за стварање европске монетарне уније, да Европа није оптимална монетарна зона, те да негативне стране стварања монетарне уније увелико превазилазе оне позитивне. Пророчки звуче Клаусове речи „Будући да Унија неће бити спремна да дозволи било какве ванредне компликације (радије и не користим реч

банкрот) једног од својих чланова, доћи ће до даљег раста солидарног карактера Уније. Захваљујући томе, биће снижена аутономија националне фискалне политике, пуномоћ појединих земаља у одлучивању, а на крају крајева и националне политике уопште“ (стр. 85). Њему је јасно да успешне монетарне уније нема без фискалног федерализма, као и да фискална унија не може функционисати без политичке уније, али и да таква политика угрожава сувереност држава чланица ЕУ. Све то је сасма легитимно, али је потребно то отворено рећи.

Овакав Клаусов став везан за Европску унију произлази из његовог доследног залагања за класични либерализам. Он сам признаје свој дуг либералној теорији, блискост тачеризму и британском конзервативизму. У том смислу Клаус је противник сваког патернализма, централизма и бирократизације, без обзира да ли је реч о комунистичким директивама или о интервенционистичкој политици из Брисела. Он ставља нагласак на целовитост, отвореност и свесветски карактер економских процеса, веру у тржиште, а не у државу. Тако се на мети његове критике налазе бриселске бирократске манипулације, као и снажне лоби групе које наносе штету социјалном добру. По Клаусовом мишљењу успех европског пројекта зависи од степена у коме ће се држати класичних либералних начела. У исто време забринут је због дефицита демократије у Унији, евромисионарства и покушаја да се политички пројекти остваре изокола заобилажењем демократске дискусије и самих грађана. Више слободне интеграције, добровољне и спонтане активности, а мање бирократског инжењеринга, конструктивизма и стварања тешње уније „одозго“. У Клаусовој критици ништа боље нису прошле ни крхотине бретонвудског система, ММФ и Светска банка, које по његовом мишљењу треба укинути.

Такође, либерал Клаус не штеди ни левичарске интелектуалце у њиховој потрази за мешовитим системима, „трећим путевима“, новаторским идејама „неполитичке политике“ и тежњама ка превласти „просвећених“ интелектуалаца. Ови ударци често су били намењени његовом чешком конкуренту Вацлаву Хавелу, али и безидејним европским интелектуалцима и њиховим „сурогат програмима“. Комбиновање космополитског интелектуализма, површног антинационализма, лоше економије и рђавог читања историје уз амбициозни антиамериканизам, Клаус не сматра аутентичним и

вредним програмом. Идеологија „краја идеологија“ под маском „људских права“ која затамњују људске слободе доводи до превласти бирократа и политичара над грађанима. Клаус има довољно храбрости да примети да у данашњој Европи, они који се усуде да полемишу са доминантном идеологијом псеудоморалишуће политичке коректности бивају етикетирани као екстремисти и фундаменталисти.

Поред класичног либерализма Клаус настоји да афирмише вредности националног идентита и борбе за националне интересе. За њега је национални осећај још увек легитимно осећање, а борба за очување националних специфичности, свог сопственог „ја“, један од основних задатака политике. Европски осећај не треба да буде надређен националном осећају. Клауса плаши концепт мастрихтског „Eintopfa“ – тог европског лонца за топљење. Иза хистеричне борбе против народног национализма Клаус учача вештачки, бирократски супернационализам који се у Унији ствара одозго. За њега је као и за Тачерову природна јединица самоопредељења и самоодетерминације управо национална држава. Она је једини могући оквир за демократију, без кога расту могућности за недемократску и неодговорну политику квазикосмополитских, интелектуалних елита које се понашају као ексклузивни заступници разума и прогреса. Поврх тога нема ничег лошег у природној лојалности сопственом народу и осећању националног идентитета. Питање чешког положаја у Европи је питање њиховог државног и националног идентитета. У том смислу, задатак свих посткомунистичких држава је да поново пронађу свој идентитет, али и да га одмах не изгубе на путу у Европу.

Зато Клаус жели очување националне државе, а не њену дезинтеграцију кроз унутрашњу регионализацију и европску федерализацију. Он примећује да су они који на унутрашњем плану захтевају регионализацију исти они који се радују кантонизацији Европе. Тај процес оцењује као номиналну интеграцију и реалну дезинтеграцију, а дубоко га потреса пад ауторитета и одговорности нације односно државе. Због тога Клаус подржава идеју вишебрзинске Европе односно Европе концентричних кругова, јер се на тај начин легитимизују различита схватања Европе као и европских интеграција уместо насилног гурања у унификацију.

Како се штите национални интереси сам Клаус је показао на питању судетских Немаца и њихових захтева према Чешкој. Управо је он успео да издејствује одбацивање захтева баварске ЦСУ и њеног тадашњег вође Едмунда Штојбера за ревизијом одлука Посдамске конференције којима је немачка мањина иселена из Чехословачке након Другог светског рата и Бенешових декрета, на основу којих је тој мањини конфискована имовина.

Вацлав Клаус захтева очување националног интегритета и негдује због ароганције, турског и понижавајућег односа еврократа према његовој земљи, који сматра недопустивим.

Српском читаоцу ће свакако најинтересантнији део књиге бити онај који је односи на 1999. годину и НАТО агресију на СР Југославију. Клаус се по овом питању показао као одважан политичар и српски пријатељ иако је његова држава била у то време чланица НАТО пакта. Иако није имао симпатије према Милошевићу и његовој политици, Клаус је био противник бомбардовања. Он стаје на позицију да само упорни преговори могу довести до неког смисленог решења. Њему је такође јасно да бомбардовање не спречава хуманитарну катастрофу него је увећава. И овом приликом Клаус је подсетио на лицемерство заговорника „левичарског рата“ – како он назива НАТО бомбардовање. „Они који напад на Југославију без размишљања бране и који заступнике другачијег гледишта оптужују за нелојалност према НАТО-у нису само трагично неодговорни према интересима своје земље, него себи противрече и ‘идејно’”. То су, углавном, управо они који у другим приликама тако гласно заступају схватања ‘мањинских’ чланова својих заједница. Сада то заборављају“ (стр. 229). Притом, треба имати у виду да Клаус не доводи у питање постојање НАТО-а. Напротив он је заинтересован за његов постанак, али у бомбардовању види ризик за Алијансу и њен престиж.

Европа и ЕУ: Поглед политичара и поглед економисте дело је једног доследног политичара који неувијено износи своје ставове. Она је такође и доказ да државна политика не мора бити прагматична, еклектичка, сувопарна и препуна општих места – једном речју безидејна. Сасвим је могуће да успешан политичар буде човек од интегритета, изузетан интелектуалац у сивилу осредњих апаратчика, и опет довољно храбар да постави и најтежа питања чак и онда када већ и само постављање питања доводи до напада

и етикетања. У том смислу Клаус саветује аналитичност, опрезност, озбиљност, темељност и еволутивност у политици без помамног саможртвовања зарад неизвесних утопија. Овакви савети могу бити од користи како српској политичкој елити, тако и целокупној јавности.

Овај рад је примљен 26. јула 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 28. септембра 2012. године.